kreślić różnorodność literatury wykorzystanej w pracy. W bibliografii, obok opracowań o tematyce historycznej, znajdujemy pozycje poświęcone problemom związanym z funkcjonowaniem administracji na ziemiach polskich, a także dzienniki urzędowe. Wśród licznych pozycji znajdziemy nie tylko rozprawy historyków i prace z zakresu prawa i administracji, ale i przedwojenne pozycje branżowe, ówczesną prasę.

Dysertacja dr. Marka Konstankiewicza wypełnia lukę w badaniach nad dziejami kancelarii II Rzeczypospolitej. Z pewnością stanie się, obok pracy Haliny Robótki (*Kancelaria urzędów administracji państwowej w II Rzeczypospolitej <procesy aktotwórcze>*, Toruń 1993) niezbędną lekturą dla osób zainteresowanych dziejami kancelarii w okresie międzywojennym, przydatną przede wszystkim dla dydaktyków i studentów specjalności archiwalnej.

ILONA FLORCZAK
UNIWERSYTET ŁÓDZKI*

Paweł Duber, *Działalność polityczna Kazimierza Świtalskiego w latach 1926–1939*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2013, ss. 505.

Choć trzynastoletni okres autorytatywnych rządów obozu piłsudczykowskiego w Polsce cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem historyków, to jednak wiele dotyczących go problemów badawczych wciąż pozostaje wyjaśnionych w stopniu daleko niezadowalającym, a sporo funkcjonujących już w literaturze przedmiotu od dłuższego czasu poglądów wymaga ponownej weryfikacji i konfrontacji z wynikami najnowszych badań. Monografia Pawła Dubera, której głównym zadaniem jest wyczerpujące przedstawienie politycznej aktywności Kazimierza Świtalskiego w okresie 1926–1939, znakomicie wpisuje się w te potrzeby, co wynika z faktu, że Autor nie ogranicza się jedynie do prezentacji działalności tytułowego bohatera, lecz przez jej pryzmat przygląda się również mechanizmom sprawowania władzy w kraju w okresie funkcjonowania piłsudczykowskiego reżimu.

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii.

Kazimierz Świtalski (1886–1962) należał niewątpliwie do grona najbardziej wpływowych polityków polskich I połowy XX w. Wynikało to nie tylko z faktu piastowania przez niego wysokich stanowisk państwowych (pełnił K. Świtalski chociażby funkcje ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, Prezesa Rady Ministrów, jak również Marszałka Sejmu RP III kadencji), lecz także – a raczej przede wszystkim – z racji tego, iż począwszy od okresu Wielkiej Wojny należał do wąskiego grona najbliższych współpracowników Józefa Piłsudskiego. Mimo niepodlegającej wątpliwości pierwszoplanowej roli odgrywanej przez K. Świtalskiego w polskim życiu politycznym okresu międzywojnia, postać tego wybitnego działacza politycznego przez długi czas nie znajdowała należytego oświetlenia w literaturze przedmiotu[1]. Duży niedosyt w tej kwestii pozostawiła również opublikowana niedawno biografia K. Świtalskiego autorstwa Tomasza Serwatki[2]. Już chociażby w kontekście powyższego, podjęte przez Pawła Dubera zadanie prześwietlenia działalności politycznej K. Świtalskiego w okresie, w którym władza w Polsce spoczywała w rękach kierownictwa obozu piłsudczykowskiego, wydaje się – z punktu widzenia stanu polskiej historiografii dotyczącej I połowy XX w. – zabiegiem ze wszech miar pożądanym.

Książka *Działalność polityczna Kazimierza Świtalskiego w latach 1926–1939* napisana została na podstawie dość szeroko zakrojonych kwerend archiwalnych, przeprowadzonych przez Autora w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Centralnym Archiwum Wojskowym im. mjr. Bolesława Waligóry, Archiwum Państwowym m. st. Warszawy, archiwach państwowych w Gdańsku i Krakowie, Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Polsce oraz we wrocławskim oddziale Instytutu Pamięci Narodowej. Autor korzystał również z zasobów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowego w Moskwie.

---

[1] A. Garlicki, *Przedmowa*, [w:] K. Świtalski, *Diariusz 1919–1935*, Warszawa 1992, s. 5–27; J. Łukasiewicz, *Świtalski Kazimierz*, [w:] *Ministrowie Polski Niepodległej 1918–1945*, red. M. Baumgart, H. Walczak, A. Wątor, Szczecin 2001, s. 414–418; J. Piotrowski, T. Serwatka, *Ostatnie lata życia Kazimierza Świtalskiego*, „Niepodległość" 2008, t. LVIII, s. 155–183; R. Świętek, *Kazimierz Świtalski, premier Rzeczypospolitej 14 IV – 7 XII 1929*, [w:] *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, red. A. Chojnowski, P. Wróbel, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 261–283.

[2] T. Serwatka, *Kazimierz Świtalski. Biografia polityczna 1886–1962*, Warszawa 2010.

P. Duber nie zaniechał przy tym kwerend bibliotecznych, uwzględniając w trakcie poszukiwań materiałów źródłowych zasoby rękopiśmienne Biblioteki Narodowej w Warszawie, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie oraz Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. W monografii wykorzystano również spory wybór źródeł drukowanych oraz prasy międzywojennej.

P. Duber przyjął dla prezentacji swoich ustaleń badawczych chronologiczno-problemowy układ pracy, który wydaje się jak najbardziej naturalny dla rozprawy mającej *de facto* charakter (fragmentarycznej) biografii. Monografia podzielona jest na siedem głównych rozdziałów, klarownie dzielących działalność publiczną K. Świtalskiego podług poszczególnych etapów ewolucji jego kariery politycznej.

Rozdział I, mający charakter wyraźnie wprowadzający i chronologicznie doprowadzony do momentu zamachu stanu w roku 1926, poświęcony jest ukazaniu podstawowych informacji dotyczących życia prywatnego K. Świtalskiego oraz charakterystyce kolejnych stadiów jego działalności, wpierw tej konspiracyjno-niepodległościowej na terenie zaboru austriackiego, potem w okresie I wojny światowej, a następnie tej *stricte* politycznej, realizowanej już w odrodzonym państwie polskim.

Rozdział II, opisujący lata 1926–1928, omawia pierwszy okres rządów J. Piłsudskiego, kiedy to K. Świtalski przez kilka miesięcy pełnił funkcję zastępcy szefa Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP, by następnie objąć stanowisko dyrektora Departamentu Politycznego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W rozdziale przedstawiono również zaangażowanie K. Świtalskiego w proces przygotowywania obozu rządowego do wyborów parlamentarnych roku 1928, szczególnie zaś niepodważalnie pierwszoplanową rolę głównego bohatera pracy w kształtowaniu się koncepcji Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem oraz w procesie układania prorządowych list wyborczych.

Rozdział kolejny prezentuje aktywność K. Świtalskiego na stanowisku kierownika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w IV gabinecie Kazimierza Bartla, przy czym szczególny nacisk P. Duber kładzie na zainicjowane w tym okresie nowe prądy w polskiej polityce oświatowej oraz na przemiany objawiające się wówczas w polityce wyznaniowej państwa.

W rozdziale IV przedstawia Autor działalność K. Świtalskiego w okresie, gdy ten zasiadał w fotelu Prezesa Rady Ministrów. Kierowany przez niego rząd, często w literaturze przedmiotu określany jako pierwszy „rząd pułkowników", choć urzędował zaledwie kilka miesięcy, był jednakże znamienną zapowiedzią nowych trendów w polityce obozu rządowego, co też P. Duber podkreśla, kładąc w swojej pracy szczególny nacisk na poczynione przez ten gabinet przygotowania do konfrontacji ze środowiskami opozycyjnymi.

W kolejnej części swojej pracy Autor przedstawia niespełna roczny okres, w którym K. Świtalski nie piastował żadnych ważniejszych funkcji państwowych, wciąż jednakże odgrywając istotną rolę w nieformalnych strukturach obozu piłsudczykowskiego i w którym aktywnie udzielał się na polu propagandowym. O pierwszoplanowej roli K. Świtalskiego w pomajowym systemie władzy świadczyć może fakt, iż po wyborach „brzeskich" 1930 r. zajął on stanowisko Marszałka Sejmu RP III kadencji, co czyniło go formalnie drugą najważniejszą osobą w państwie. Okres sprawowania przez K. Świtalskiego funkcji marszałka Sejmu został przez Autora ukazany w rozdziale VI, który nie ogranicza się zresztą jedynie do charakterystyki stylu marszałkowania głównego bohatera pracy i zrelacjonowania jego inicjatyw na polu usprawnienia działalności niższej izby parlamentu, lecz prezentuje również koncepcyjny udział K. Świtalskiego w pracach nad nową ustawą zasadniczą, jak również charakteryzuje wpływ, jaki ówczesny marszałek Sejmu wywierał na całokształt polityki państwowej jako prominentny przedstawiciel tzw. grupy pułkowników.

W rozdziale ostatnim opisany został ostatni etap działalności publicznej K. Świtalskiego przed wybuchem II wojny światowej, określany często okresem dekompozycji obozu piłsudczykowskiego. P. Duber omawia tu proces stopniowego rozpadu dotychczasowej grupy kierowniczej obozu prorządowego, jaki nastąpił po śmierci J. Piłsudskiego. Co warte podkreślenia, Autor – bardzo zresztą trafnie – doszukuje się przyczyn tego zjawiska już w okresie wcześniejszych tarć w łonie kierownictwa obozu piłsudczykowskiego, które, choć tłumione zazwyczaj w zarodku poprzez odwoływanie się do mających charakter imperatywny decyzji J. Piłsudskiego, podskórnie występowały zarówno na tle bieżącej taktyki politycznej, jak i zdecydowanie bardziej zasadniczej sprawy kształtu nowego ustroju. Koleje losu K. Świtalskiego w latach 1935–1939 są zresztą z punktu widzenia ewolucji obozu piłsudczykowskiego niezwykle charakterystyczne. Osoba, która w latach 1926–1935 ak-

tywnie wpływała na kierunek polityki państwowej na wielu płaszczyznach, zaczyna oto w nowych realiach sukcesywnie tracić swój, latami budowany, polityczny kapitał. Silna pozycja najbliższych nawet współpracowników J. Piłsudskiego (W. Sławek, A. Prystor, K. Świtalski), wynikająca z hierarchicznej struktury obozu piłsudczykowskiego, od chwili zgonu Marszałka zaczęła szybko ulegać gwałtownej dewaluacji.

Autor monografii stanął przed szansą zaprezentowania okresu rządów piłsudczykowskich w Polsce z perspektywy jednego z najważniejszych przedstawicieli obozu rządowego. Szczególnie frapująca wydaje się, automatycznie otwierająca się w przypadku opisu sylwetki K. Świtalskiego, okazja analizy sposobu funkcjonowania najbliższego otoczenia J. Piłsudskiego. Nie chodzi w tym miejscu, rzecz jasna, tylko o bliższe przyjrzenie się skomplikowanej siatce interpersonalnych relacji w łonie obozu piłsudczykowskiego, lecz także o przekładanie się tych relacji na kształtowanie się poszczególnych aspektów działania państwa, począwszy od przyjętego modelu funkcjonowania administracji państwowej (zarówno tej zespolonej, jak i niezespolonej), poprzez aktywność ustawodawczą czy regulacyjną, a skończywszy na procesie kształtowania podwalin ustrojowych państwa, które znalazły swój wyraz w tekście nowej, podpisanej przez prezydenta Ignacego Mościckiego 23 kwietnia 1935 r. konstytucji.

Elementem, który nieuchronnie wywrzeć musiał znaczące piętno na ustaleniach badawczych dotyczących poruszanej przez Autora tematyki jest fakt, iż bohater monografii pozostawił po sobie obszerny *Diariusz*, szczegółowo opisujący ówczesną sytuację polityczną (w okresach, dla których zapiski K. Świtalskiego się zachowały). P. Duber zręcznie unika niebezpieczeństwa przyjęcia w swoim opisie optyki narracyjnej K. Świtalskiego. Choć niektóre elementy pracy bardzo silnie zasadzają się na przekazie *Diariusza* (co wydaje się w pewnym sensie nieuchronne), Autor nie daje się uwieść przedstawianym przez K. Świtalskiego interpretacjom wydarzeń i twardo stoi na gruncie krytycyzmu naukowego, nie zaniedbując przy okazji zestawienia informacji pozostawionych przez bohatera swojej pracy z dotychczasowymi ustaleniami zawartymi w literaturze przedmiotu.

Ogólnie bardzo wysoka ocena recenzowanej publikacji musi niestety ulec obniżeniu ze względu na pewne niedoróbki edytorskiej strony wydawnictwa. Nieprzyjemnie zaskakuje fakt, że książka nie została opatrzona indeksem nazwisk. Razi nieco również

wprowadzanie cytatów w ich oryginalnym zapisie. O ile decyzja o zachowaniu pierwotnego brzmienia poszczególnych wypowiedzi pozostaje autonomiczną decyzją Autora, która nie wymaga obrony, to jednak wydaje się, że już uwspółcześnienie ortografii oraz ujednolicenie pisowni skrótów i skrótowców powinno zostać dokonane chociażby ze względów estetycznych.

Monografia *Działalność polityczna Kazimierza Świtalskiego w latach 1926–1939* umożliwia czytelnikowi spojrzenie na okres autorytarnych rządów pomajowych przez pryzmat kariery politycznej jednego z kluczowych przedstawicieli środowiska piłsudczykowskiego. P. Duber, prezentując kluczową rolę, jaką bohater jego książki odgrywał w polskiej polityce w latach 1926–1935, porusza wiele problemów mających pierwszorzędny charakter dla badań nad funkcjonowaniem polskiego modelu systemu autorytarnego. Szczególną uwagę warto zwrócić na podkreślane przez Autora różnice w podejściu do poszczególnych kwestii politycznych dzielące K. Świtalskiego i W. Sławka zarówno te o charakterze taktycznym, jak i dotyczące fundamentalnych kwestii ustrojowych, które to różnice należały do rzeczywistych powodów indolencji decyzyjno-organizacyjnej „grupy pułkowników" po śmierci J. Piłsudskiego, co było jedną z głównych przyczyn zjawiska powszechnie określanego w literaturze przedmiotu jako dekompozycja obozu piłsudczykowskiego.

KAROL DZIUDA
UNIWERSYTET ŁÓDZKI*

Małgorzata Nossowska, *O Francuzce, która pokochała Polskę. Rosa Bailly i stowarzyszenie Les Amis de la Pologne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2012, ss. 452.

Prezentowana monografia jest rozprawą habilitacyjną dr hab. Małgorzaty Nossowskiej z Instytutu Historii UMCS w Lublinie. Autorka dokonała trafnego wyboru zagadnienia badawczego przypominając czytelnikowi postać, która – choć zasłużyła się wyjątkowo w dziejach stosunków polsko-francuskich minionego stulecia –

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski Najnowszej.